

Łucja Reczek-Zymróż
lucja.reczek.@gmail.com
PWSZ im. Jana Grodka w Sanoku

WYCHOWANIE JAKO PLATFORMA WSPÓŁPRACY NAUCZYCIELI SZKOŁY PODSTAWOWEJ I RODZICÓW NA PODSTAWIE BADAŃ PORÓWNAWCZYCH PRZEPROWADZONYCH W POLSCE I NA WĘGRZECH

Wprowadzenie

Szkoła jako środowisko społeczno-wychowawcze stanowi sumę warunków tworzonych przez życie zbiorowe i służy kształtowaniu osobowości jednostki. Szkoła to spotkanie młodości i doświadczenia, miejsce zetknięcia się dwóch pokoleń: nauczycieli i uczniów. Współczesne tendencje funkcjonowania szkół dotyczą humanizacji wychowania, polegającej m.in. na ściślejszej i systematycznej współpracy z rodzicami w celu kształtowania właściwej postawy młodego człowieka. Świadomość nauczycieli-wychowawców w kwestii czynników rodzinnych, które warunkują efektywność ich pracy wychowawczej, odgrywa istotną rolę, wpływa ona bowiem na efektywność podejmowanych działań (Radzewicz, 1995, s. 187–188). Współdziałanie obu tych środowisk zawiera w sobie nie tylko element poznawania, ale i nabywania umiejętności planowania, organizowania i poszukiwania wspólnych rozwiązań ukierunkowanych na dobro dziecka (Winiarski, 2000, s. 243).

Wychowanie jako przestrzeń współpracy nauczycieli szkoły podstawowej i rodziców

Dzisiejsza szkoła to terenem krzyżowania się różnorodnych wpływów zewnętrznych. Nauczyciele, podejmując współpracę z rodzicami, uznają, że odosobnienie społeczne jest niepożądane, bowiem współczesny świat oddziałuje na dziecko tyłoma kanałami, że jedynie zainteresowanie całego

społeczeństwa (oddziaływania formalne i nieformalne) sprawami wychowawczymi może sprostać wymogom przyjętych norm społecznych (Znaniński, 2001, s. 113–114). Oprócz tego demokratyzacja życia społecznego sprawiła, że coraz częściej nauczyciele zaczynają budować podmiotowe relacje ze środowiskiem lokalnym, a szczególnie z rodziną. Sens tym relacjom nadaje dziecko i jego rozwój (Żłobicki, 2004, s. 211), bowiem „wychowanie młodych pokoleń należy do najbardziej żywotnych funkcji społeczeństwa. Społeczeństwo nie może trwać i rozwijać się, nie wypełniając tego zadania” (Chałasiński, 1969, s. 7).

Rodzina, jako instytucja wychowania głównie naturalnego, jest najbliższym środowiskiem życia dzieci i uległa ponownie odkryciu jako komórka życia społecznego, nawet jeśli rozszerzają się i zmieniają obszar i rodzaj jego kontaktów (Matyjas, 2007, s. 512). Szkoła mimo istniejącej konkurencji nadal należy do najważniejszych instytucji wychowawczych, szczególnie w sytuacji, kiedy rodzina przekazała na jej rzecz część funkcji wychowawczych w związku ze zmieniającą się sytuacją jej współczesnego funkcjonowania (Radziejewicz-Winnicki, 2008, s. 482–484). Zmiany te obejmują m.in. strukturę wewnętrzną rodziny, autonomizację jej członków, demokratyzację stosunków, wzrost pozycji i roli dziecka, zmiany zakresu ról rodzicielskich oraz pojawienie się mentalności indywidualistycznej (Doniec, 2001, s. 16–19).

Efektywna współpraca obu tych środowisk wychowawczych: szkoły i rodziny może stanowić o sukcesie podejmowanych działań, jeżeli oparta jest na dobrowolnym działaniu, ukierunkowanym na potrzebę wzajemnych uzgodnień w duchu dialogu oraz realizację wspólnych celów i jeśli polega na wzajemnym porozumiewaniu się stron przy zachowaniu świadomości swoich ograniczeń (Okoń, 2004, s. 461). Współdziałanie wychowawcze szkoły i rodziny, stanowiące zorganizowaną działalność nauczycieli i rodziców, służy podniesieniu efektywności realizacji celów wychowania moralnego, społecznego, zdrowotnego oraz estetycznego (Reczek, 2009) i jest obszarem szczególnej uwagi. Swoim zasięgiem obejmuje rozwijanie zarówno zainteresowań, jak i uzdolnień, ale przede wszystkim wychowanie do odpowiedzialności oraz dokonywania właściwych wyborów związanych z życiem społecznym (Lulek, 2014).

Zarys koncepcji badań

Poszukiwania badawcze autorki stanowią fragment szerszych badań poświęconych współdziałaniu pedagogicznemu środowiska lokalnego ze szkołą podstawową, przeprowadzonych na terenie południowo-wschodniej Polski i północnych Węgier wśród nauczycieli i rodziców. Podjęta problematyka uwzględnia próbę odpowiedzi na pytania: jaką wagę przydają nauczyciele polscy i węgierscy współdziałaniu ze szkołą podstawową w zakresie wychowania dzieci oraz jakie zakresy uwzględnia to współdziałanie; następnie – jakie są cele współdziałania polskich i węgierskich nauczycieli szkół podstawowych z rodzicami w zakresie wychowania dzieci, jakie czynniki warunkują tę współpracę i jakie są jej efekty.

Badania zostały przeprowadzone w latach 2013–2016 w Polsce, na terenie Tarnowa i najbliższych okolic, oraz na Węgrzech (obszar Egeru i Ózd). Objęto nimi 90 nauczycieli z Polski i 88 z Węgier. Metodą, jaką zastosowano w badaniach, był sondaż diagnostyczny, w obrębie którego wykorzystano technikę ankiety i wywiadu, a narzędziem był kwestionariusz ankiety i wywiadu. Pytania miały charakter otwarty, uwzględniały kafeterię koniunktywną oraz dysjunktywną. Występowały także pytania o charakterze skali. Analiza wyników badań uwzględniała staż pracy, pełnienie funkcji wychowawcy klasy oraz wykształcenie respondentów.

Współpraca nauczycieli polskich i węgierskich z rodzicami w zakresie wychowania dzieci – analiza wyników badań

Na podstawie zgromadzonych badań można stwierdzić, że prawie wszyscy badani nauczyciele szkół podstawowych, zarówno z Polski – 83 (92,2%), jak i z Węgier – 83 (94,3%), deklarują współpracę z rodzicami w zakresie wychowania dzieci. Uzyskane wyniki badań różnicuje wykształcenie oraz staż pracy respondentów. W polskiej grupie dominują nauczyciele z wykształceniem wyższym magisterskim oraz ze stażem pracy wynoszącym od 7 do 17 lat. Najmniej aktywni są początkujący w zawodzie – osoby mające staż o wymiarze od 1 do 6 lat pracy, ale należy zaznaczyć, że ich populacja jest stosunkowo najmniej liczna. Z kolei na Węgrzech wykształcenie nie stanowi czynnika różnicującego wyniki badań, natomiast najbardziej aktywni we współpracy w zakresie wychowania są najmłodszy stażem nauczyciele, chociaż nie są to istotne różnice. Sprawowanie funkcji wychowawcy nie warunkuje

w znacznym stopniu podejmowania współpracy ani w grupie polskich, ani węgierskich respondentów, chociaż nieco aktywniejsi są nauczyciele pełniący funkcje wychowawców klasy.

Kolejne zagadnienie dotyczyło zakresów (tabela 1) podejmowania przez nauczycieli z obu krajów współpracy z rodzicami w procesie wychowania. Bardzo często obie badane populacje deklarują wspólne działania przy organizacji imprez środowiskowych – szczególnie polscy ankietowani – 91,5%; węgierscy nieco rzadziej – 75,9%. Równie popularny obszar współpracy z rodzicami w zakresie wychowania, szczególnie na Węgrzech, obejmuje prowadzenie kół zainteresowań – 78,3%, w Polsce natomiast 60,2%. Polscy respondenci częściej szukają wsparcia przy organizacji konkursów (68,6%) niż ich węgierscy koledzy (48,2%). Rzadziej współpraca szkoły z rodzicami obejmuje organizację warsztatów ze specjalistami (Polska – 27,7%, Węgry – 25,3%). Największe dysproporcje w opiniach wystąpiły w obszarze spotkań uczniów z lekarzami, artystami, psychologami itd. Polscy badani nauczyciele nie wykazują szczególnej aktywności w tym zakresie, ale dla węgierskich respondentów są to działania marginalne. Wykształcenie badanych nauczycieli z Polski w sposób znaczący różnicuje wyniki badań. Stosunkowo najczęściej podejmują współpracę ankietowani z wykształceniem wyższym magisterskim, ze stażem powyżej 20 lat oraz sprawujący funkcje wychowawcy klasy – 98,1%. Na Węgrzech są to nauczyciele z wykształceniem wyższym zawodowym, najdłuższym stażem pracy, a sprawowanie funkcji wychowawcy nie różnicuje znacząco aktywności ankietowanych.

Cele współpracy z rodzicami (tabela 2), które przyświecają nauczycielom z obu krajów, koncentrują się głównie wokół kształtowania właściwych postaw (moralnych, patriotycznych, rodzinnych): polscy ankietowani – 87,9%, węgierscy – 72,2%, oraz uspołecznianiu dzieci – Polska: 87,9%, Węgry: 59,0%. Uczenie odpowiedzialności za własne czyny, dbanie o właściwy rozwój emocjonalny, kształtowanie postaw twórczych, wyobraźni, wrażliwości na piękno oraz promowanie zdrowego stylu życia są domeną polskiej grupy badanych nauczycieli. Największe dysproporcje w odpowiedziach wystąpiły w przypadku celu, którym jest kształtowanie postaw właściwego wyrażania swoich przekonań i ich obrony – dla polskich ankietowanych to cel najważniejszy – 44,5%, a dla węgierskich nauczycieli nieistotny – 7,2%. Przedstawioną hierarchię celów wskazywali głównie polscy nauczyciele z wykształceniem wyższym magisterskim, z najdłuższym stażem pracy oraz pełniący funkcje wychowawcy klasy. Z kolei u ankietowanych na Węgrzech

są to nauczyciele z wykształceniem wyższym zawodowym. Zróżnicowanie wyników badań ze względu na staż pracy i pełnienie funkcji wychowawcy nie jest już takie jednoznaczne; można zauważyć, że wymienione cele są bliższe nauczycielom z najdłuższym stażem pracy i pełniącym obowiązki wychowawcy.

Dominujące formy współpracy (tabela 3) nauczycieli z rodzicami w zakresie wychowania zarówno w przypadku nauczycieli polskich – 80,7%, jak i węgierskich – 71,0% obejmują rozmowy indywidualne. Zebrania ogólne są domeną ankietowanych z polskich szkół – 71,1%, natomiast dla węgierskich nauczycieli stanowią niewielki procent ogółu kontaktów – jedynie 4,8%. Obie grupy respondentów większym uznaniem darzą natomiast grupowe formy kontaktów z rodzicami organizowane w formie warsztatów. Spotkania integracyjne, uroczystości środowiskowe także stanowią często wskazywane formy kontaktów. Opinie dotyczące organizacji wykładów dla rodziców oraz korespondencji mailowej są zbieżne: te formy współpracy uznaje się za mało efektywne. Można zaobserwować odchodzenie od zajęć otwartych organizowanych dla rodziców (Polska – 13,2%, Węgry – 18,0%), które wymagają zmian organizacyjnych oraz poddania się bieżącej ocenie, ale jednocześnie dają możliwość pokazania codziennej pracy szkoły z jej blaskami i cieniami. Wyniki odnoszące się do form współpracy w zakresie wychowania dotyczą głównie polskich nauczycieli z wykształceniem wyższym zawodowym, stażem pracy od 15 do 20 lat oraz sprawujących funkcję wychowawcy klasy. W przypadku węgierskich ankietowanych staż pracy oraz sprawowanie funkcji wychowawcy nie różnicuje w sposób zasadniczy formy kontaktów w zakresie współpracy z rodzicami w procesie wychowania dzieci.

Zakresy współpracy	Ogółem		Płeć				Wykształcenie				Staż pracy							
	Polska N=83 Węgry N=83	Węgry N=75 Polska N=75	kobieta		mężczyzna		mgr Węgry N=22 Polska N=3	wyż. zaw. Węgry N=61 Polska N=3	1-6 lat		7-14 lat		15-20 lat		pow. 20 lat Polska N=36 Węgry N=47			
			Węgry N=75 Polska N=83	Węgry N=8 Polska N=8	Węgry N=2 Polska N=3	Węgry N=29 Polska N=3			Węgry N=17 Polska N=16	Węgry N=16 Polska N=16	Węgry N=13 Polska N=10							
a) organizacja imprez środowiskowych (spotkań, uroczystości, plenerów, wyjazdów, zawodów sportowych itp.)	76	63	68	57	8	6	74	16	2	47	2	1	25	14	16	13	33	35
b) organizacja warsztatów dla rodziców z pedagogami, psychologami, lekarzami, artystami itd.	23	21	23	21	-	-	23	2	-	19	2	-	8	2	3	5	10	14
c) organizacja spotkań uczniów z pedagogami, lekarzami, artystami, sportowcami itd.	24	9	24	7	-	2	23	4	1	5	2	-	4	3	2	1	16	5
d) organizacja konkursów	57	40	53	36	4	4	56	9	1	31	1	-	20	11	10	5	26	24
e) prowadzenie kół zainteresowań, organizacja czasu wolnego	50	65	46	60	4	5	48	16	2	49	2	3	18	9	8	12	22	41
f) inne (jakie?)...	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabela 1

Zakresy współpracy polskich i węgierskich ze szkoły podstawowej z rodzicami w procesie wychowania dzieci
Źródło wszystkich tabel w artykule: opracowanie własne.

Cele wychowania	Wykształcenie										Siaz pracy						
	Ogółem					Płeć					Wysz. zaw.		15-20 lat				
	Polska N=83	Węgry N=83	Polska N=75	Węgry N=75	Polska N=8	Węgry N=8	Wysz. zaw. Polska N=22	Wysz. zaw. Węgry N=3	1-6 lat Polska N=2	1-6 lat Węgry N=3	7-14 lat Polska N=29	7-14 lat Węgry N=17	15-20 lat Polska N=16	15-20 lat Węgry N=16	pow. 20 lat Polska N=36	pow. 20 lat Węgry N=47	
a) kształtowanie właściwych postaw uczniów (moralnych, patriotycznych, rodzinnych)	73	60	66	55	7	5	71	15	2	45	1	1	21	13	16	12	34
b) uspołecznianie uczniów (współdziałanie w grupie)	73	49	66	44	7	5	71	11	2	38	1	-	25	6	15	10	33
c) opanowanie umiejętności właściwego wyrażania własnych przekonań	37	6	36	5	1	1	37	1	-	5	1	-	12	1	7	4	2
d) kształtowanie odpowiedzialności uczniów za własne czyny	57	40	53	37	4	3	56	10	1	30	1	-	18	10	12	6	24
e) ukształtowanie prawidłowej hierarchii wartości	48	22	44	22	4	-	46	5	2	17	1	1	14	3	10	2	16
f) budzenie wrażliwości moralnej	55	40	50	36	5	4	55	7	-	33	1	-	17	7	10	6	27
g) właściwy rozwój emocjonalny	54	26	51	23	3	3	52	6	2	20	1	1	19	4	9	5	16
h) kształtowanie postaw twórczych uczniów (kreatywności w działaniu i myśleniu)	53	27	51	24	2	3	52	7	1	20	1	2	15	7	12	2	16

Cele wychowania	Ogółem		Płeć		Wyszktałcenie				Staż pracy							
	N=83 Węgry	N=83 Polska	kobieta N=75 Węgry	mężczyzna N=8 Węgry	mgr N=22 Węgry	wyż. zaw. N=61 Węgry	1-6 lat		7-14 lat		15-20 lat					
							Polska N=2	Węgry N=3	Polska N=3	Węgry N=29	Polska N=16	Węgry N=16	Polska N=36	Węgry N=47		
i) rozwijanie wyobraźni, wrażliwości na piękno, zarówno fizyczne, jak i duchowe	53	23	49	4	47	5	1	17	1	1	1	7	10	3	25	12
j) rozwijanie dociekliwości poznawczej ukierunkowanej na prawdę i piękno	47	35	43	4	3	45	3	24	1	1	1	14	8	5	24	21
k) wprowadzanie uczniów w świat kultury – stworzenie możliwości przeżywania, doświadczania piękna i dobra w sztuce	32	38	29	3	3	30	5	8	2	8	-	11	8	7	14	26
l) uczenie tolerancji dla różnych kultur	47	34	45	2	3	46	3	25	1	25	1	16	4	9	21	24
ł) kształtowanie nawyków zdrowego stylu życia: żywienia; zachęcanie do czynnego wypoczynku, przestrzeganie higieny osobistej	57	30	53	4	2	56	4	19	1	19	1	16	4	8	32	22
m) imie (jakie?)...	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabela 2

Cele współpracy nauczycieli polskich i węgierskich ze szkoły podstawowej z rodzicami w zakresie wychowania dzieci

Formy współpracy	Ogółem		Płeć		Wyszktałcenie				Staż pracy									
	Polska N=83	Węgry N=83	kobieta Polska N=75	mężczyzna Węgry N=8	mgr Polska N=80	wyz. zaw. Węgry N=61	1-6 lat Polska N=2	7-14 lat Polska N=29	15-20 lat Polska N=16	pow. 20 lat Polska N=36	Węgry N=16	Węgry N=47						
													Wykształcenie	Staż pracy				
a) rozmowy indywidualne	67	59	62	55	4	65	15	2	44	1	3	21	9	16	8	29	41	
b) konsultacje grupowe	30	48	28	42	2	6	30	16	-	32	1	1	8	10	7	10	14	27
c) zebrania ogólne	59	4	55	3	5	1	59	2	1	2	1	-	21	1	12	1	26	2
d) pokazy	18	23	17	17	1	6	18	6	-	17	-	2	4	5	4	3	10	13
e) spotkania integracyjne, uroczystości	53	44	49	42	4	2	51	11	2	33	1	1	13	5	14	7	25	31
f) korespondencja (listy, e-maile)	17	13	17	12	-	1	17	5	-	8	-	-	7	3	4	-	6	10
g) wykłady dla rodziców	13	6	13	6	-	-	12	1	1	5	-	-	3	2	2	1	8	3
h) zajęcia otwarte	11	15	10	15	1	-	11	3	-	12	-	-	4	2	1	5	6	8
i) uroczystości środowiskowe	54	46	50	42	4	4	53	14	1	32	1	2	16	10	11	5	26	29
j) inne (jakie?)...	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabela 3

Formy współpracy nauczycieli polskich i węgierskich ze szkoły podstawowej z rodzicami w zakresie wychowania dzieci

Czynniki (tabele 4 i 5), które pozytywnie zdaniem obu grup respondentów wpływają na jakość kontaktów z rodzicami, to w dużej mierze otwarta postawa nauczycieli (Polacy – 84,3%, Węgrzy – 85,5%) oraz uczniów (Polacy – 74,6%, Węgrzy – 63,8%). Członkowie obydwu grup mają więc świadomość roli, jaką odgrywają w takiej współpracy. Ważę wzajemnej inicjatywy (Polacy – 67,4%, Węgrzy – 22,8%) oraz systematycznych kontaktów z rodzicami (Polacy – 43,3%, Węgrzy – 26,5%) podkreślali głównie polscy ankietowani. Wystarczającymi środkami finansowymi dysponują głównie nauczyciele z Polski – 50,6%, respondenci węgierscy mają z tym większy problem – 20,4%. Partnerstwo w działaniu wydaje się aspektem współpracy niedocenianym przez obie badane populacje: Polaków – 15,6%, Węgrów – 14,4%. Wskazuje to na uprzywilejowaną pozycję nauczycieli we wzajemnych kontaktach i zawłaszczaniu prawa do „bycia mądrzejszym” w kwestiach wychowawczych. Nauczyciele nadal uznają samych siebie za główne ogniwo współpracy, nie doceniając partnerstwa edukacyjnego rodziców, natomiast mają świadomość, że są czynnikiem, który potrafi zniweczyć zarówno inicjatywę, jak i efekty współpracy z rodzicami (42,1%). Nauczyciele węgierscy nie czują jedynymi odpowiedzialnymi za wspólne działania (27,7%). Obie grupy respondentów źródła problemów upatrują w postawach dzieci, które są zamknięte na kontakty (Polska – 60,2%, Węgry – 50,6%). Polscy nauczyciele narzekają na sporadyczne kontakty rodziców ze szkołą – 46,9%, natomiast nauczyciele węgierscy deklarują, iż jest to w ich przypadku marginalny problem – 3,6%. Ankietowani nauczyciele z Polski zarzucają również rodzicom (44,5%) ich niewłaściwą postawę (zamkniętą względem podejmowanych działań) i małą efektywność współpracy; ankietowani węgierscy respondenci nie podzielają tej opinii (12,0%). Brak wystarczających środków finansowych sygnalizuje około połowy respondentów z obu krajów. W przypadku czynników, które utrudniają współpracę z rodzicami, wskazują je najczęściej nauczyciele z wykształceniem wyższym magisterskim – będący wychowawcami oraz ci ze stażem wynoszącym od 15 do 20 lat pracy. Wykształcenie, bycie formalnie wychowawcą klasy oraz staż pracy nie różnicowały znacząco wyników badań uzyskanych w grupie węgierskich respondentów.

Czynniki ułatwiające współpracę	Ogółem		Płeć				Wyszktałcenie				Staż pracy											
	Polska N=83 Węgry N=83	Węgrzynka N=75	kobieta N=75	Polska N=8	Węgry N=8	mężczyzna N=8	mgr N=80	Węgry N=22	Polska N=3	Węgry N=61	wyż. zaw. N=3	Polska N=2	Węgry N=2	1-6 lat N=2	Polska N=3	Węgry N=17	7-14 lat N=29	Polska N=16	Węgry N=16	15-20 lat N=16	Polska N=36	Węgry N=47
a) postawa nauczyciela (przyjazna, pełna zrozumienia i akceptacji)	70	71	64	64	6	7	68	21	2	50	1	3	22	12	13	14	34	42				
b) postawa uczniów (otwarta na współpracę)	62	53	57	46	5	7	60	17	2	36	1	2	19	10	13	12	29					
c) wzajemna inicjatywa nauczycieli i przedstawicieli środowiska lokalnego	56	19	55	19	1	-	54	6	2	13	1	1	16	4	12	1	27	13				
d) częste i systematyczne kontakty z przedstawicielami środowiska lokalnego	36	22	34	20	2	2	36	4	-	18	1	1	15	6	7	3	13	12				
e) partnerstwo w działaniu	13	12	12	11	1	1	13	3	-	9	-	-	3	3	2	1	8	8				
f) postawa rodziców – akceptacja inicjatyw nauczyciela	57	39	55	35	2	4	55	7	2	32	1	-	15	5	12	6	29	28				
g) środki finansowe	42	17	39	16	3	1	40	3	2	14	1	-	13	2	6	2	22	13				
h) inne (jakie?)...	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

Tabela 4

Czynniki ułatwiające współpracę nauczycieli polskich i węgierskich ze szkół podstawowych z rodzicami w zakresie wychowania dzieci

Czynniki utrudniające współpracę	Ogółem		Płeć		Wykształcenie					Staż pracy								
	N=83 Węgry N=83 Polska	N=75 Węgry N=75 Polska	kobieta N=75 Węgry N=80 Polska	mężczyzna N=8 Węgry N=8 Polska	mgr N=22 Węgry N=80 Polska	wyz. zaw. N=3 Węgry N=61 Polska	1-6 lat N=2 Węgry N=3 Polska	7-14 lat N=29 Węgry N=17 Polska	15-20 lat N=16 Węgry N=16 Polska	pow. 20 lat N=36 Węgry N=16 Polska	N=47 Węgry N=47 Polska							
a) postawa nauczycieli (rutyna, brak akceptacji, wyrozumiałości, partnerstwa)	35	23	33	19	2	4	35	9	-	14	1	2	14	3	9	2	11	16
b) postawa uczniów (zamknięta)	50	42	46	38	4	4	47	10	3	32	1	1	17	11	11	5	21	25
c) brak kontaktu nauczycieli z dzieckiem	28	19	26	18	2	1	28	3	-	16	1	-	13	3	5	3	9	13
d) brak akceptacji działań nauczyciela ze strony rodziców	37	10	34	9	3	1	35	3	2	7	1	1	13	1	9	1	14	7
e) brak kontaktów lub sporadyczne kontakty z rodzicami	39	3	36	3	3	-	38	-	1	3	1	-	12	-	10	1	16	2
f) brak środków finansowych	44	41	41	37	3	4	42	12	2	29	1	1	12	8	10	6	21	26
g) inne (jakie?)...	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabela 5

Czynniki utrudniające współpracę nauczycieli polskich i węgierskich ze szkół podstawowych z rodzicami w zakresie wychowania dzieci

Kontinuum ocen	Ogółem		Wykształcenie				Staż pracy				Wychowawstwo														
	Punkty oceny	Płeć	kobieta	mężczyzna	mgr	wyż. zaw.	1-6 lat		7-14 lat		15-20 lat		tak	nie											
							Węgry N=83	Polska N=83	Węgry N=3	Polska N=2	Węgry N=17	Polska N=16			Węgry N=16	Polska N=36	Węgry N=47	Polska N=54							
bardzo wysoko	5	9	56	8	53	1	3	8	11	1	45	1	1	10	1	10	2	36	5	32	4	24	4	24	
raczej wysoko	4	56	20	51	15	5	5	54	6	2	14	1	2	23	5	11	4	25	9	38	10	18	10	10	
przeciętnie	3	18	7	16	7	2	-	18	3	-	4	-	1	5	1	4	-	9	5	11	5	7	2	2	
raczej nisko	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bardzo nisko	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Srednia arytmetyczna punktów oceny	3,89	4,5	3,89	4,61	3,87	4,4	4,33	4,65	4,5	3,66	3,86	4,56	3,81	4,71	3,8	4,62	3,88	4,57	3,89	4,61	3,89	4,61	3,89	4,61	

Tabela 6

Ocena efektów współpracy nauczycieli polskich i węgierskich ze szkoł podstawowych z rodzicami w zakresie wychowania dzieci

Efekty współpracy	Ogółem		Płeć		Wykształcenie				Staż pracy									
	Polska N=83 Węgry N=83	Polska N=75 Węgry N=75	kobieta N=75 Węgry N=8	mężczyzna N=8 Polska N=75	migr N=80 Polska N=22 Węgry N=3	wyz. zaw. N=61 Węgry N=3	1-6 lat		7-14 lat		15-20 lat		pow. 20 lat Polska N=36 Węgry N=47					
							Polska N=2 Węgry N=3	Polska N=3 Węgry N=3	Polska N=24 Węgry N=29	Polska N=17 Węgry N=16	Polska N=16 Węgry N=16							
a) wiążąca postawa uczniów w różnych (trudnych) sytuacjach	73	61	68	56	5	5	70	14	3	47	1	2	24	13	15	12	33	34
b) umiejętność odmowy działań sprzecznych z przekonaniami dzieci	40	12	38	12	2	-	37	5	3	7	1	1	12	1	10	3	17	7
c) posiadanie przez uczniów wiedzy na temat innych kultur, wyznań, niepełnosprawności fizycznej i intelektualnej	42	30	39	25	3	5	41	10	1	20	1	1	14	6	8	6	19	17
d) tolerancja i akceptacja innych przekonań i postaw	35	34	30	29	5	5	34	8	1	26	-	-	12	6	5	4	18	24
e) większa wrażliwość moralna, estetyczna uczniów	58	24	53	21	5	3	55	6	3	18	1	1	17	6	12	4	28	13
f) uczestnictwo uczniów w wydarzeniach kulturalnych (wyjście do kina, teatru itd.)	55	54	49	48	6	6	52	14	3	40	1	2	16	12	10	7	28	33
g) dobry stan zdrowia uczniów (mała absencja)	32	16	28	15	4	1	29	1	3	15	1	-	10	4	7	2	14	10
h) udział uczniów w zajęciach sportowych organizowanych przez szkołę i poza nią	37	27	33	27	4	-	35	5	2	22	1	1	9	5	6	2	21	19
i) inne (jakież?)...	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabela 7

Efekty współpracy nauczycieli polskich i węgierskich ze szkół podstawowych z rodzicami w zakresie wychowania dzieci

Efekty współpracy (tabela 6) nauczyciele z Polski oceniają znacznie gorzej (średnia arytmetyczna ocen wynosi 3,89) aniżeli węgierscy respondenci (4,5). Najwyżej ocenili współpracę z rodzicami nauczyciele z wykształceniem wyższym zawodowym, ze stażem pracy od 15 do 20 lat i powyżej 20 lat oraz niesprawujący formalnie funkcji wychowawcy. W przypadku polskich badanych nauczyciele z wykształceniem wyższym zawodowym, stosunkowo młodzi stażem – od 7 do 14 lat, wyżej oceniają efekty współpracy z rodzicami w zakresie wychowania. Sprawowanie funkcji wychowawcy nie różnicowało wyników badań.

Rezultaty współpracy (tabela 7) nauczycieli z rodzicami w zakresie wychowania dzieci obserwowane są najczęściej przez obie grupy respondentów w postaci właściwych postaw uczniów w trudnych sytuacjach (Polska – 87,9%, Węgry – 73,4%). Nieco rzadziej ankietowani zauważają częste uczestnictwo dzieci w wydarzeniach kulturalnych. Grupa badanych nauczycieli z Polski podkreśla także większą wrażliwość moralną i estetyczną dzieci – 69,8%, czego nie obserwują z taką częstotliwością respondenci z Węgier – 28,9%. Nauczyciele z Polski rejestrują także u swoich wychowanków umiejętność odmowy działań sprzecznych z ich przekonaniami – 48,1%, natomiast ich węgierscy koledzy stwierdzają, iż te zachowania wśród dzieci są bardzo rzadkie – 14,4%.

Konkluzja

Podsumowując uzyskane wyniki badań, można stwierdzić, że:

- Nauczyciele węgierscy z wykształceniem wyższym zawodowym przywiązują do współpracy z rodzicami w zakresie wychowania wyższą wagę aniżeli nauczyciele z Polski, natomiast obie grupy respondentów deklarują takie działania na jednakowym poziomie. Są to nauczyciele z najdłuższym stażem pracy w obu krajach; w Polsce taką aktywność podejmują głównie nauczyciele z wykształceniem wyższym (tytułem magistra), natomiast na Węgrzech – z wyższym zawodowym.
- Główne cele współpracy koncentrują się wokół kształtowania właściwych postaw moralnych dzieci oraz ich uspołeczniania. Aktywniejsi w kształtowaniu umiejętności obrony własnych przekonań, rozwijaniu postaw twórczych oraz promowaniu zdrowego stylu życia są polscy respondenci.
- Zakres współpracy nauczycieli z obu krajów w procesie wychowania obejmuje głównie organizację imprez i uroczystości szkolnych;

najrzadziej jest to organizacja warsztatów ze specjalistami. Największe dysproporcje dotyczą organizacji spotkań ze specjalistami dla uczniów; większą aktywnością w tym obszarze wykazują się nauczyciele z Polski.

- Dominujące formy współpracy nauczycieli z rodzicami to rozmowy indywidualne, ale polscy respondenci preferują w dalszym ciągu zebrania ogólne, które na Węgrzech są rzadkością. W obu krajach zanikają zajęcia otwarte jako forma kontaktów z rodzicami.
- Czynnikiem, który pozytywnie wpływa na współpracę według obu badanych grup, jest przede wszystkim właściwa postawa nauczycieli. Zdaniem respondentów partnerstwo w działaniach nie stanowi o sukcesie tego procesu. Zasadnicze różnice wystąpiły przy ocenie wzajemnej inicjatywy i dostępie do środków finansowych. Respondenci z Węgier mają większe kłopoty finansowe niż ich polscy koledzy i nie są w tym zakresie wspomagani przez rodziców uczniów.
- Współpracę w zakresie wychowania utrudniała zamknięta postawa dzieci. Największe różnice w opiniach dotyczyły popierania inicjatyw przez rodziców, sporadycznych kontaktów z rodzicami i negatywnych doświadczeń we wzajemnych kontaktach, które podnosili w swych wypowiedziach respondenci z Polski jako problemy, z którymi muszą się zmagać, a których węgierscy nauczyciele nie doświadczają.
- Polscy respondenci gorzej oceniają efekty współpracy aniżeli ich węgierscy koledzy. Obie badane populacje odnoszą je przede wszystkim do właściwej postawy dzieci w trudnych sytuacjach.

Bibliografia

- Chałasiński, J. (1969). *Spółczesność i wychowanie*. Warszawa: PWN.
- Doniec, R. (2001). *Rodzina wielkiego miasta*. Kraków: WUJ.
- Lulek, B. i Reczek-Zymróż, Ł. (2014). *Rodzina i szkoła*. Rzeszów: „Bonus Liber” Wydawnictwo i Drukarnia Diecezji Rzeszowskiej.
- Matyjas, B. (2007). Pedagogika społeczna i rodzina – obszar badań. W: E. Marynowicz-Haetka (red.), *Pedagogika społeczna* (s. 505–517). Warszawa: PWN.
- Okoń, W. (2004). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Radzewicz, J. (1995). Środowisko społeczno-wychowawcze szkoły. W: T. Pilch i I. Lepalczyk (red.), *Pedagogika społeczna* (s. 187–188). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.

- Radzewicz-Winnicki, A. (2008). *Pedagogika społeczna obliczu realiów codzienności*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Reczek-Zymróz, Ł. (2009). *Współdziałanie pedagogiczne szkoły podstawowej ze środowiskiem lokalnym*. Kraków: „Impuls”.
- Winiarski, M. (2000). *Rodzina – szkoła – środowisko lokalne*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Znaniński, F. (2001). *Socjologia wychowania*. T. 1. Warszawa: PWN.
- Żłobicki, W. (2004). Relacje szkoły z rodziną z perspektywy ukrytego programu edukacji. W: I. Nowosad i M. J. Szymański (red.), *Nauczyciele i rodzice* (s. 211–224). Zielona Góra–Kraków: „Impuls”.

WYCHOWANIE JAKO PLATFORMA WSPÓŁPRACY NAUCZYCIELI SZKOŁY PODSTAWOWEJ I RODZICÓW NA PODSTAWIE BADAŃ PORÓWNAWCZYCH PRZEPROWADZONYCH W POLSCE I NA WĘGRZECH

Streszczenie: Niniejszy tekst dotyczy współpracy nauczycieli i rodziców w zakresie wychowania. Analiza zakresów, celów, form współpracy, czynników warunkujących jej efektywność została dokonana na podstawie badań przeprowadzonych wśród 90 nauczycieli szkół podstawowych z Polski oraz 120 z Węgier. Współpraca obu tych środowisk polegająca m.in. na wymianie doświadczeń stanowi istotny czynnik wspierający wszechstronny rozwój dzieci i umożliwiający wczesną diagnozę i eliminowanie niepokojących zjawisk.

Słowa kluczowe: wychowanie, nauczyciel, szkoła podstawowa, rodzice, dzieci

UPBRINGING AS A COMMON GROUND OF COOPERATION BETWEEN PRIMARY SCHOOL TEACHERS AND PARENTS BASED ON THE COMPARATIVE RESEARCH DONE IN POLAND AND HUNGARY

Summary: The present text deals with the cooperation between teachers and parents in the field of upbringing. The analysis of ranges, aims, forms of cooperation and factors stimulating its effectiveness was conducted based on the research done among 90 primary school teachers from Poland and 120 from Hungary. The cooperation between teachers and parents rests on e.g. exchange of experience and it is a significant factor supporting the comprehensive children's development. This close cooperation enables early diagnosis and elimination of critical problems.

Keywords: upbringing, teacher, primary school, parents, children